

Een nieuw gezicht?

Naar een voordracht gehouden tijdens de najaarsvergadering van de Nederlandse Vereniging van Tandartsen op 2 oktober 1992 te Utrecht.

HAKMAN E. Een nieuw gezicht? Ned Tijdschr Tandheelkd 1993; 100: 454.

1 Inleiding

Volgens een Chinees gezegde heeft een mens een gezicht, zoals een boom een bast heeft; voor wie zijn gezicht verliest, is het leven zinloos. Vanzelfsprekend gaat het hier om figuurlijk gezichtsverlies. Maar het lijkt geen toeval dat ook in de westerse wereld de term 'gezichtsverlies' wordt gebruikt voor het ervaren van schaamte, voor 'afgaan'. Vormt niet juist het gezicht het meest karakteristieke van de mens?

2 Betekenis van het gezicht

Het jonge kind herkent zijn moeder aan haar gezicht, waarbij een groot deel van de aandacht op de mond wordt gericht. Dit kort na de geboorte beginnende proces gaat het gehele leven door. Zowel in de psychologie (Freud: 'Das Ich ist vor allem ein Körperliches') als in de filosofie (Sartre: 'Ik existeer middels mijn gelaat') wordt regelmatig ervan uitgegaan dat ons uiterlijk, of belangrijker, de beleving van ons uiterlijk bepalend is voor ons welbevinden. Die beleving is kwetsbaar, want we gaan daarbij over de grens van het objectieveerbare. Opvattingen van het individu en door de maatschappij opgelegde normen, worstelen in dezen om voorrang, een slagveld waarop de reclameman zich goed thuisvoelt. De reclame creëert associatieve verbanden, die een eigen leven gaan leiden, zoals tussen gezelligheid en bier ('Het is pas gezellig als er Heineken is'), en, meer toepasselijk, tussen gebit en gevoel ('Ariërs, verzorgt Uw tanden, een goed gebit zal U fier maken'). Kortom, de esthetiek doet iets met mensen. Van belang is daarbij de vraag of men lijdt onder zijn gezichtsvorm of gebukt gaat onder een maatschappijnorm.

3 Historie

Reeds in de vroege Middeleeuwen hadden legio specialisten zich bekwaamd in het wederom, of alsnog, verfraaien van het uiterlijk. Uit 'oudewijvenmolens' kwamen 'hupsche jonghen dingen' tevoorschijn en met kruiwagens aangevoerde oude vrou-

wen werden na verjonging door een bad in de fontein van de jeugd ('Jungbrunnen') opgewacht door horden edellieden. Nog vroeger hadden de goddelijke smid Vulcanus en zijn aardse vakbroeder Lustucru zich gespecialiseerd in het omsmeden van vrouwenhoofden, naar de smaak van de echtgenoten: 'Osteotomieën' avant la lettre.

Ook het mannenhoofd werd gecorrigeerd. Op het schilderij 'De bakker van Eelco' (ook 'de bakker van Eeklo' genoemd) is te zien hoe hoofden, tijdelijk afgehaakt, worden overgebakken in de bakkersoven (afb. 1). Termen als 'halvegare', 'heethoofd' en 'misbaksel' vinden wellicht hun oorsprong in zulke (mythologische) gebeurtenissen; termen, waarin verbanden tussen het uiterlijk en karaktereigenschappen worden gelegd. Of het nu gaat om een boeventronie (Lombroso) of de stereotiepe verleidelijkheid (Marilyn Monroe), ook thans bestaat nog steeds de al dan niet terecht overtuiging dat de esthetiek gereflecteerd is aan karaktertrekken, hoe omstreden de onderzoeken van Della Porta, Lavater, Sheldon of Kretschmer hiernaar ook moge zijn.

4 Functionele gebitsklachten

Mondproblemen kunnen essentiële zaken, zoals zoenen en kauwen, belemmeren. 'Het festijn der zinnen kan niet op dentistische puinhopen gevierd worden' (Vestdijk). Maar andersom kan een gebitsprobleem een welkom excuus zijn als men problemen met zoenen heeft. Met deze

Afb. 1. De bakker van Eelco (16e eeuw, Muiderslot).

E. Hakman, psychotherapeut

Trefwoorden: **Esthetische tandheelkunde** – Psychologie

Adres: Dr. E. Hakman, Nassaukade 22, 1052 CH Amsterdam.

'functionele' klachten betreden we het terrein van de psychologica.

Functionele klachten kunnen zich ten aanzien van elk lichaamsdeel ontwikkelen, maar dank zij zijn vele functies is de mond relatief vaak object van functionele klachten. De klachten kunnen dan ook wijzen op één van deze specifieke functies: klachten over de eetfunctie kunnen op voedselweigeren wijzen, klachten over spreken op communicatie-onwil, enzovoorts. Tandheelkundig ingrijpen is in zulke gevallen niet effectief, of leidt tot verplaatsing van de klacht. Veelal is de patiënt zich de functie van zijn klacht noch het onderliggende proces bewust, en vermeldt enkel de klacht en niets anders.

5 Psychopathologie

Behalve aan functionele klachten lijdt 15% van de mensheid aan bepaalde vormen van psychopathologie. Herkenning hiervan is wezenlijk voor de behandelaar en de patiënt. Soms betreft het een 'gewone' fobie, zoals claustrofobie. Deze kan echter tot een ernstige psychiatrische stoornis worden, wanneer het dragen van orthodontische apparatuur of een intermaxillaire fixatie niet verdragen wordt. De patiënt krijgt hierdoor het gevoel de regie te verliezen.

Relaties blijken vaak van belang bij psychopathologische stoornissen. De gedepri-meerde mens, die niet gewend is aan fysieke aanraking of aandacht, is kwetsbaar voor een langdurige, intensieve behandeling. Dan kan verliefdheid ontstaan, eventueel gevolgd door woede of gekrenktheid.

6 Slot

Aan de hand van functionele klachten, psychopathologie en levensinrichting kan men patiënten voor de deelgebieden der tandheelkunde in risicogroepen indelen. De tandarts moet deze specifieke risicogroepen kunnen diagnosticeren en dus de drie hier besproken begrippen kennen, en zich tevens de anamnesetechniek eigen maken: zonder anamnese geen diagnose, zonder diagnose geen prognose.